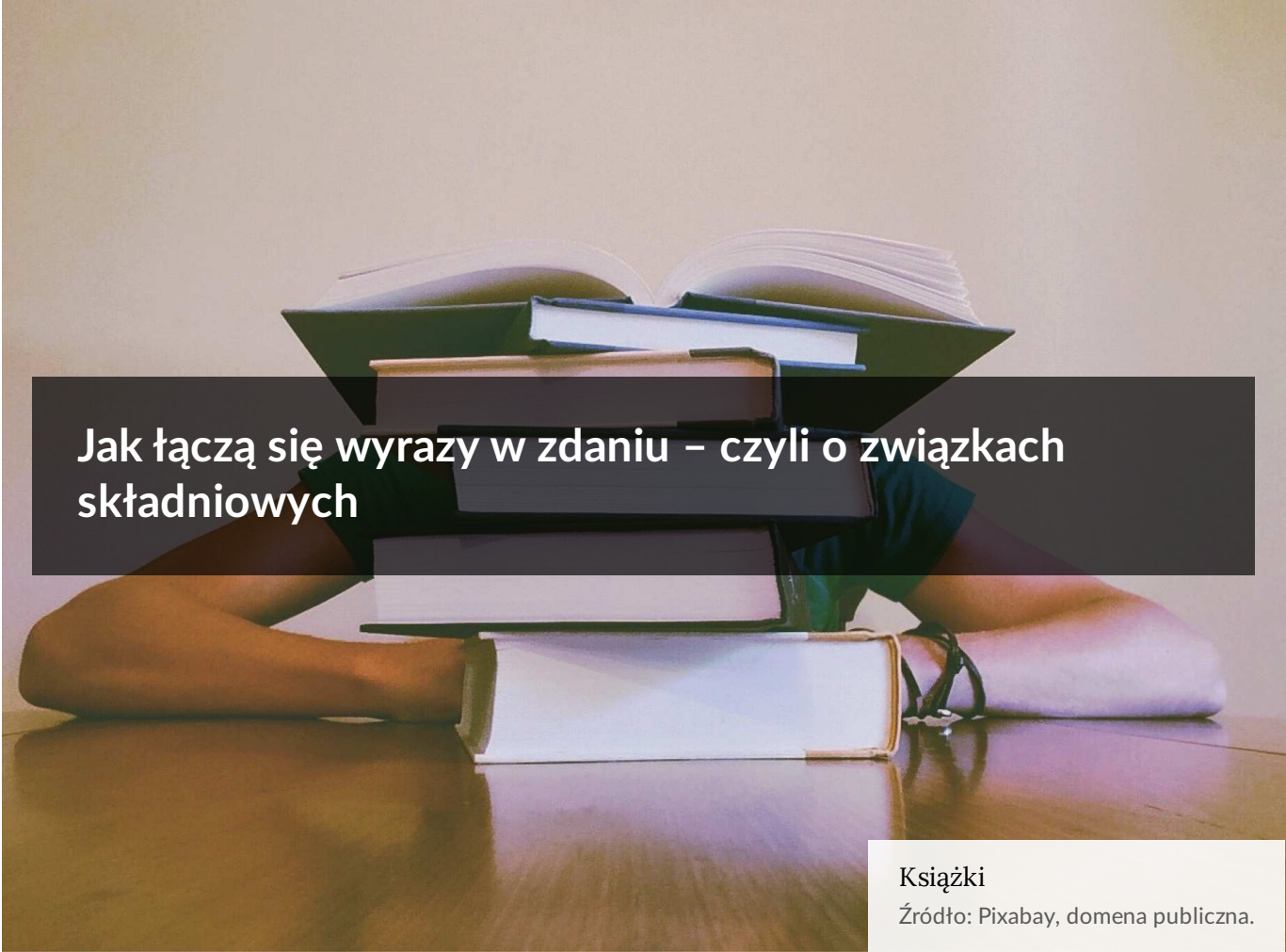

Jak łączą się wyrazy w zdaniu – czyli o związkach składniowych

A photograph of a stack of books on a wooden desk. A person's arms are resting on the books. The top book is open. A dark semi-transparent box is overlaid on the middle of the stack, containing the title text.

Jak łączą się wyrazy w zdaniu – czyli o związkach składniowych

Książki

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W każdym wypowiedzeniu wyrazy wiążą się ze sobą znaczeniowo i gramatycznie i w ten sposób tworzą **związki składniowe**. Są to połączenia dwóch części zdania, w których jedna z części (podrzędna = określająca) określa drugą (nadrzędną = określaną).

Związki między wyrazami w wypowiedzeniu ustala się za pomocą pytań.

Jeden wyraz wchodzący w skład wypowiedzenia może tworzyć więcej niż jeden związek składniowy, np. w zdaniu: *Starzec odsłonił przed młodzieńcem mroczną tajemnicę swojego życia.* znajdują się następujące związki składniowe:

Związki składniowe w zdaniu

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

W tej lekcji poznasz rodzaje związków składniowych i ich właściwości gramatyczne.

Ważne!

Związek podmiotu i orzeczenia w zdaniu nazywamy **ZWIĄZKIEM GŁÓWNYM**.

Wszystkie pozostałe związki składniowe w zdaniu, tworzone przez wyrazy nadrzędne (N) i podrzędne (P), nazywamy **ZWIĄZKAMI POBOCZNYMI**.

Już wiesz

Określ, jakimi częściami zdania są wyróżnione wyrazy.

zobaczyć ← **morze**;

trudne → zadanie;

mówić ← **do kogoś**;

rozmawiać ← **z sąsiadem**;

czekać ← **na autobus**;

stróże ← **prawa**;

czekać ← **spokojnie**;

wakacyjna → przygoda;
talerz ← **zupy**.

Ćwiczenie 1

Odmień przez przypadki wyrażenia. Możesz skorzystać z tabeli. Zastanów się, czym różni się ich odmiana.

Przypadek (liczba pojedyncza)	Rzeczownik + przydawka wyrażona przez przymiotnik	Rzeczownik + przydawka wyrażona przez rzeczownik
mianownik	wzór: biała > chmura	brat
dopełniacz		
celownik		
wołownik		
narzędnik		
miejscownik		

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o.

Związki składniowe

Związki składniowe tworzą najmniejsze połączenia w zdaniu. Wyraz podrzędny uzupełnia znaczenie nadrzędnego, rozwija jego treść, wnosi informacje o jego właściwościach itp.

Wyróżniamy następujące rodzaje związków składniowych:

Związki składniowe

zgody

(P) ciekawa <
dyskusja (N)

rzędu

(N) rozwiązać >
zadanie (P)

przynależności

(N) biegać >
szybko (P)

Związki składniowe

Źródło: Leametic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ważne!

Pamiętaj, że:

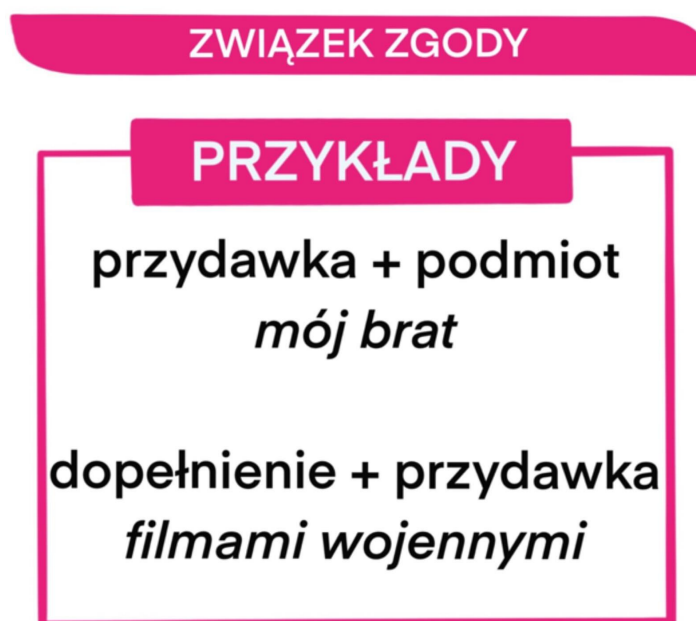
- **N** to wyraz nadrzędny;
- **P** to wyraz podrzędny.

Poniżej znajdziesz informację na temat każdego ze związków składniowych.

ZWIĄZEK ZGODY

plakatu ^{jakiego?} filmowego
(wyraz nadrzędny) (wyraz podrzędny)

to związek składniowy, w którym wyraz podrzędny dostosowuje swój przypadek, rodzaj i liczbę do wyrazu nadrzędnego

Związek zgody - przykłady

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Związek zgody występuje przy połączeniu:

przydawki i podmiotu - np. *moja siostra*

dopełnienia i przydawki - np. *książkami przygodowymi*

Pamiętaj, że gdy zmienia się forma gramatyczna wyrazu określanego, wraz z nią zmienia się też odpowiednio forma wyrazu określającego, np.:

M. *ciekawa* → *diskusja*,

D. *ciekawej* → *diskusji*,

C. *ciekawej* → *diskusji*,

B. *ciekawą* → *diskusję*,

N. *ciekawą* → *dyskusją*,

Ms. *ciekawej* → *diskusji*,

W. *ciekawa* → *diskusjo*.

Inaczej mówiąc, wyraz podrzędny dostosowuje w związku zgody zawsze swoją formę fleksyjną do wyrazu nadrzędnego i – co najbardziej wyróżniające dla tego połączenia – odmienia się.

Ważne!

Związek zgody tworzą w zdaniu również **podmiot i orzeczenie**, będące jednocześnie związkiem głównym, np. *mama czyta, pies biega*.

ZWIĄZEK RZĄDU

kuzyn

(wyraz nadrzędny)

kogo?

Ani

(wyraz podrzędny)

to związek składniowy, w którym wyraz nadrzędny wymaga użycia wyrazu podrzędnego w określonym przypadku

Związek rządu

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

ZWIĄZEK RZĄDU

PRZYKŁADY

orzeczenie + dopełnienie
interesuję się filmami

podmiot + przydawka wyrażona
rzeczownikiem
brat Kasi

Związek rządu - przykłady

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Związek rządu powstaje na przykład między:

- **przydawką wyrażoną rzeczownikiem** a innym **rzeczownikiem**.

Różni się od związku zgody tym, że rzeczownik narzuca przydawce wybór jednej formy fleksyjnej.

- M. *klub (kogo?) włóczykiów* - jedna forma gramatyczna (przypadka) wyrazu podrzędnego,
D. *klubu (kogo?) włóczykiów*,
C. *klubowi (kogo?) włóczykiów*,

Podobna sytuacja zachodzi między:

- **czasownikiem** a **dopełnieniem**.

Można czasownik odmieniać przez różne kategorie gramatyczne (np. czasy, tryby, osoby), ale dopełnienie będzie nieruchome fleksyjnie, jego forma się nie zmieni. Można metaforycznie powiedzieć, że wyraz nadrzędny 'rządzi' zawsze wyrazem podrzędnym, np.:

- *pisałem, piszę, będę pisał (kogo? co?) wypracowanie* - odmienia się czasownik, a dopełnienie pozostaje w formie biernika,
- *rządził, rządzi, będzie rządził (kim? czym?) firmą* - odmienia się czasownik, a dopełnienie pozostaje w formie narzędnika.

ZWIĄZEK PRZYNALEŻNOŚCI

czytał

(wyraz nadrzędny)

jak?

długo

(wyraz podrzędny)

to związek składniowy, w którym dwie części zdania łączy tylko znaczenie, wyraz nadrzędny nie wymaga od podrzędnego wystąpienia w określonej formie

Związek przynależności

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

ZWIĄZEK PRZYNALEŻNOŚCI

PRZYKŁADY

orzeczenie + okolicznik sposobu
biegała szybko

orzeczenie + okolicznik czasu
zadzwonię jutro

Związek przynależności - przykłady

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Związek przynależności odznacza się tym, że wyraz podrzędny jest nieodmienny. Wnosi informacje, poszerza znaczenie wyrazu określanego, ale nie jest zależny od niego gramatycznie. Związek ten tworzą okoliczniki i nadrzędne wobec nich czasowniki, np.:

- wracam (**dokąd?**) do domu;
- obudziłem się (**kiedy?**) rano.

Ćwiczenie 2

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Więcej informacji na temat związków składniowych przedstawia grafika poniżej.

Związki składniowe

zgody

rzędu

przynależności

Jak rozpoznać wyraz podrzędny?

jego forma gramatyczna (przypadek, rodzaj, liczba) dostosowuje się do formy wyrazu nadrzędnego, zmienia się razem z nim

odmiana wyrazu nadrzędnego nie wpływa na zmianę formy gramatycznej wyrazu podrzędnego, pozostaje on taki sam, musi jednak występować w przypadku, którego wymaga wyraz nadrzędny

nie odmienia się – może być wyrażeniem przymkowanym albo przysłówkiem

Przykłady

(P) ciekawa > książka (N)
(P) ciekawej > książki (N)
(P) (o) ciekawej > książce (N)

(N) brat < mamy (P)
(N) brata < mamy (P)
(N) bratu < mamy (P)

(N) czytam < powoli (P)
(N) idę < do domu (P)
(N) biegam < po parku (P)

Jakimi częściami zdania są wyrazy podrzędne w związku składniowym?

przydawki przymiotne

dopełnienia,
przydawki rzeczowne

okoliczniki

P – wyraz podrzędny
N – wyraz nadrzędny

Związki składniowe

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 3.0.

Zadaniowo

Ćwiczenie 3

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj związki składniowe do odpowiedniej grupy.

piąta płyta, bardzo ładny, przejść szybko, przewodnik miejski, kalendarz ścienny, przejść przez most, pomilczeć trochę, podręcznik do gramatyki, złota korona, złożyć dymisję, polityka światowa, rzecznik opinii, rozmawiać o wyjeździe, zeszyt ćwiczeń, dyskutowano o polityce

Związek zgody	
Związek rządu	
Związek przynależności	

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

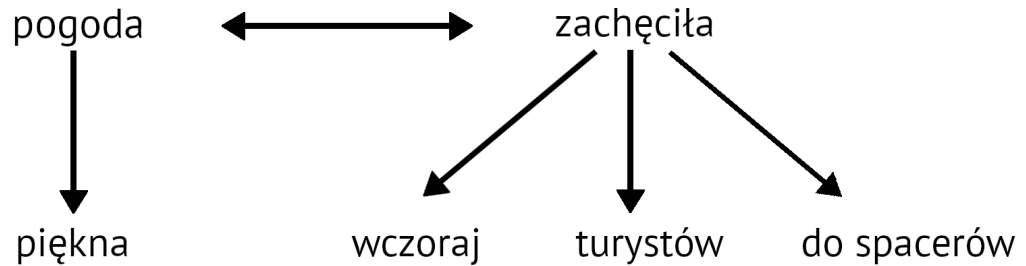
Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Związki składniowe w zdaniu

Ćwiczenie 6

Wymień związki składniowe w zdaniu przedstawionym na poniższym wykresie.

Piękna pogoda zachęciła wczoraj turystów do spacerów.

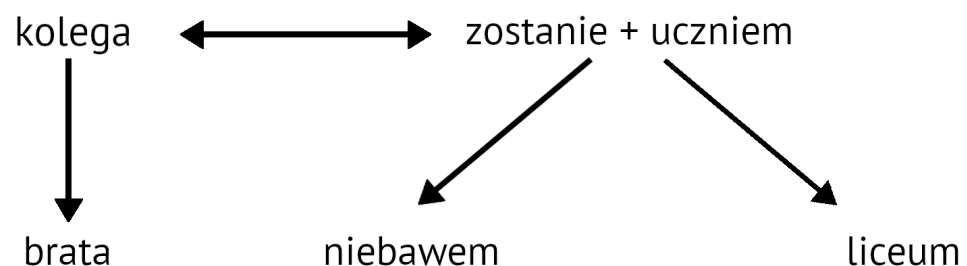
Związki składniowe w zdaniu

Źródło: a.nn., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wymień związki składniowe w zdaniu przedstawionym na wykresie.

Kolega brata niebawem zostanie uczniem liceum.

Związki składniowe w zdaniu

Źródło: a.nn., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.